

Összeállította: KATONA IMRE

Összeállítás ideje: 1975.

TART.: LEKTORI VELEMÉNY A „CSODASÁRVAZS
„CSODAFÜSÁRVAZSNAK FÉRKÉ ÁGA - BOGA” C.
KÉZIRATÁRÓL

4 lap

FOLYÓIRATI MUTATÓ: BUDAPEST

SAJÁTMUTATÓ:

XXVI

XXXIII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

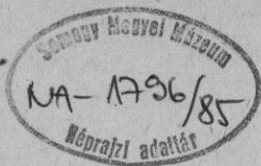

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖZS

ÁTVEVETVE A NA-234/85-05 TETELEKRŐL.

234-85

Lektori vélemény

Együd Árpád: Csodafiuszarvasnak ezer ága-boga /Adatok a somogyi regüléshez/c. kéziratáról

28 Somogy megyei regös-szöveget és egy 37 oldalas tanulmányt tartalmaz a kézirat. A szakszerű gyűjtések hézagpótlók, megérdemlik a beható elemzést, habár a szövegek kopottak és másodlagosak: zalai eredetűek.

A Szerző helyes érzéssel ~~napforduló körüli ünnepeknél~~ nem maradt meg a téli napforduló körüli ünnepeknél, a karácsonynál, hanem végigpászta-
tázott minden téli ünnepet, sőt egyéb szokásokat is /pl. a lakodalmat/, hogy a regösszokás tárgyi-szövegi és egyéb párhuzamait, esetenkénti maradványait meglelje. Ez a tanulmány legmaradandóbb, legkidolgozottabb része, ehhez legfeljebb némi kiegészítést, itt-ott helyesbitést lehetne csak tenni. /Ld. alább!/
2

A történeti rétegek felfejtése, a régészeti és egyéb /pl. idegen/ párhuzamok előkeresése azonban ingatag talajra vitte Szerzőnket. Valahogy úgy van mindenkivel, hogy saját gyűjtései és olvasottsága alapján feltétlenül azokat a végső kérdéseket szeretné megoldani, amelyekben a legképzettebb szakemberek jó évszázada vitáznak és legalább ugyanennyi ideig fognak is még. Nehéz ebben a nagy vitában újat és maradandót ~~mondani~~ ^{mondani}, de saját gyűjtésünket jól rendszerezni és értelmezni elsősorban sajátmagunk tudjuk. Szerzőnknek is inkább efelé kellett volna tendálnia, ¹⁹⁴pl. alig van ^a/szarvas megnevezve, ahol a szövegek régiesek, vagyis epikusan indítanak is, a szarvas nem egyszer elmarad, ki sincs mondva; az állatalakoskodásra is csak más szokások utalnak /azok viszont rendkívül érdekesek!; szilárdan megmarad ^{viszont} a bőségvarázslat, a párok összeregölése, ez utóbbi már valamivel kevesebb szövegben stb. Minderről többet szerettünk volna ol-

vasni. /Jó pl. a sertéssel kapcsolatos észrevétel./

A Szerző által felhasznált bőséges irodalmi források korántsem egyenértékűek. Szentmihályi Imre avar-elmélete egy mult századi irodalmi eredetű mű-mondán alapul, ¹⁹⁹ egész koncepciója teljességgel téves, csak ezt senki nem meri neki megmondani. /Utolsó dolgozata pedig feltűnően zavaros./ Hasonló a helyzet a vad-romantikus Fettich Nándorral, akinek hallatlan széleskörű műveltsége és szárnyaló fantáziája sem feledtetheti velünk, hogy tömény ^{en}romantikus. László Gyula avar-elmélete reálisnak vehető, de közvetlenül összekapcsolva néprajzi adatokkal, anyaggal még nincs. /A kettős honfoglalásról viszont ő is annyiféleképpen nyilatkozik, ahányszor publikál vagy előad./ Ba- kay eredményei -bár nem vagyok illetékes megítélni- kiválóak, de közvetlenül nem párhuzamosíthatók. Szerzőnk jobban tette volna, ha Dienes István honfoglaló magyarokról írott könyvét veszi alapul, eddigi legmegszürtebb, a néprajz és a régészet által egyaránt elfogadott, legmodernebb álláspont. ①

Nincs most kéznél Szendrei J. dolgozata, a Szerző alaposan ismeri, de az az érzésem, hogy itt-ott félreérti. Dömötör T. eredményei leszűrtek, felhasználhatók. Ugyancsak bővebb méltatást érdemelt volna a Népzene Tára, II., ahol (jó viszont) a rendszerezés. Diószegi V. egész elmélete minden részletében kidolgozott ugyan, de a magyar ősvallást -akarva nem akarva- teljesen táltos-centrikussá tette, holott erről már jóval a honfoglalás előtt sem lehet szó! Diószeginél nincsenek történeti rétegek, a nomádtól nem tudta elválasztani a finnugort, a szibériai népekre korlátozta a világjelenséget /így, a miénk esetében ez nem nagy hiba!/, és ami a legfőbb: a kun másodlagos hatást nem tudta kiszűrni. /Azt már látjuk, hogy a jászok nem voltak sámánhitűek/. ②

A regölés valóban legrégebbi szokásunk, ám a székely és a dunántuli sem dallamát, sem pedig cselekményét tekintve nem azonos. /A székelyek eredete sem ilyen vulgárisan egyszerű! / ^{regös-} A bevezető párhuzamai egész Nyugat-Európában megvannak, a szokás egésze a szomszédok kolin-

dájának magyar megfelelője, néhány tárgyi és főként a dallami vonatkozás azonban eltér. Régies a szarvas-jelenet, a párosítás, a kissé bizonytalan állatalakoskodás és több más mozzanat. Közvetlenül azonban sem a királyi /udvari/ regösökkel, sem pedig a még régebbi sámánizmussal egyelőre nem köthető össze!

Nagy fába vágta Szerzőnk a fejszéjét, amikor az életfáról ír, a fejsze beszorult! A különböző korszakok és népek csodafája /mennybolt-tartó világfa, égígérő mesefa, csodás életfa, családfa, az epikus hősök dicsőségfája, a biblikus tudás fája, a szibériai sámánok szertartásos fája stb./ majdnem mind megvan ugyan amagyarban is, de az értelmezések nyugtalanítóak. Talán a világfa és a msei égígérő fa a legismertebb; ^{sz} ábrázolások és költői alkotások leggyöbbször ezekre vonatkoznak. De az égígérő mesefa és a sámánfa azonosítása még Diószegi tekintélye ellenére sem meggyőző.

A sámánnal kapcsolatos problémákat már említettem, ^{ez} "egyik" sláger-témánk, anélkül azonban, hogy Diószegi halála óta érdemben tovább tudtunk volna lépni.

Félreértés ne essék! Nem kívánhatjuk a Szerzőtől, hogy ezeket mind ő oldja meg, sőt még azt sem, hogy egyáltalán ne szóljon róluk! Ellenben jobban támaszkodjék saját gyűjtött anyagára, azt tovább és behatóbban elemezze és azokhoz keressen a szakirodalomban támasztékokat!

Néhány részletekre vonatkozó észrevétel:

4. old. egy ^{mondaton} ~~mondaton~~ belül kétszer szerepel ^{az} időpnt, így zavar.

? { 11-12. old. a szárnyas angyal nem egyenlő a sámánnal! *Kallós mondja.*

? { 11. nincs azonosság udvari-népi regölés között, a felsorolt énekmondók más-más szerepet játszottak.

\ { 13. a székely-kérdés nem ennyire egyszerű! *Kallós mondja*

15. az életfa-sámánfa problémáját ld. előbb! *Adatokhoz is idejess.*

17-18. az ördögözés összefüggése a regöléssel így laza. *Paraz, hogy az ?!*

21. a Kallós-féle percc-értelmezés naiv. *Tudjuk!*

23. régészeink ujabban azt vallják, hogy már a honfoglalás előtt sem volt totemizmus /szarvas/. *de régebbi volt!*
- 23-4. a szárnyas angyal nem egyenlő a sámánnal /ld. előbb is/. *Ujfejtés igen bevalóan*
24. szinte átmenet nélkül tér át a mesék sámán-szemponthu elemzésére /kell ez?/. ??
27. többször is használja ^a/javós-t, irodalmi alakját is fel kell tüntetni: javas.
27. a jávorfácska teljességgel "kilóg": Európa-szerte mese, monda vagy balladaformában ismerik. *??? Általában este jár is*
29. az előbb mondottak alapján nem lehet avar, hun-székely azonos-ságról beszélni, legalábbis egyelőre nem.
33. a világ ~~ga~~ összetettebb fogalom./Ld. előbb./
34. nem egészen értem, hogy a bika-kultusz hogyan kerül ide?
36. a katekizmusi ének más: minden tételes világvallás rimbe szerdi és beemlézteti taptételeit; ennek az évezredes gyakorlatnak elvilágiasodott emlékére, maradványáról van szó.
- Bibliográfia: átnézni és egy kicsit még pontosítani!

Összegezés. Jó és alapos a gyűjtés; tájékozottságra valló, de a szakirodalom többértelműsége miatt csökkentésre és olykor átirásra is szorul a bevezető. Legkiválóbb részei azok, ahol a közlőket idézi és a regös-párhuzamokat keresi egyéb szokásokban.

A fenti módosítással feltétlenül közlésre ajánlom.

Bp.1975. márc. husvét

Katona Imre
/Katona Imre/
docens

2084-85